

**Ткач
Юлія Олегівна,**
ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
майор поліції

**Гаркуша
Аліна Григорівна,**
доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук
доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОДАЖ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Одним із основних завдань держави в галузі кримінально-правової охорони прав людини є захист її життя і здоров'я. Конституція України в ст. 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Українці все частіше продають свої анатомічні матеріали. Це питання залишається відкритим і актуальним, яке досі не вирішене. Так, в багатьох країнах і в Україні зокрема, органи людини коштують дорого та одна із головних проблем є дефіцит донорів та анатомічних матеріалів людини. Тому заможні особи готові платити великі кошти, щоб просто не чекати свої черги на потенційного донора та органів. Українці готові продати свої анатомічні матеріали людини, для того щоб вирішити свої побутові проблеми, оплатити кредити, борги, деякі опинились у складних життєвих ситуаціях. Одним із головних факторів розвитку чорних ринків з продажу органів людини в Україні є низький рівень життя українців.

Досліджуючи питання визначення кримінальної відповідальності за продаж анатомічних матеріалів людини: досвід українського та зарубіжного законодавства встановлено, що торгівлі анатомічними матеріалами людини заборонена не тільки національним законодавством а і нормами міжнародного права, а саме: Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) від 15.11.2000, Конвенцією Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005, Рішенням № 557 Про план дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею

людьми, статтею 143 Кримінального кодексу України (далі КК України) «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини», тощо [2, 3, 4, 5].

Так, в інтернеті мається безліч оголошень, щодо продажу або купівля анатомічних матеріалів людини. Наприклад: «Приміське життя. Торгівля органами людини – як українців купують «чорні транспантологи»: «Сашко, 30 років, одружений. Щоб виплатити кредит, чоловік шукав додатковий заробіток, але все було марно. В Інтернеті Сашко побачив оголошення з пропозицією купити нирку за 120 000 дол. США. Не маючи іншої можливості знайти кошти для виплати кредиту і вирішення матеріальних проблем родини, він вирішив продати власну нирку» [6].

Наступний приклад: «журналіст Факти ICTV поспілкувався з посередником, який уже понад 10 років займається тим, що допомагає "подорожувати" українським органам. Він називає себе Алексом. Свого часу він закінчив медичний факультет ім. Саклера при Тель-Авівському університеті в Ізраїлі. Однак зарплатня звичайного лікаря його не влаштувала, тому вирішив зайнятися чимось більш прибутковим. Розповідає, що спочатку було важко, але з часом набув досвіду, і все почало виходити. При цьому посередник використовує мережу інтернет. У нього є свій веб-сайт, на якому можуть розміщувати свої оголошення як донори, так і реципієнти. За свої послуги Алекс отримує \$500 та 10% від гонорару» [7].

Так, на чорному ринку з продажу органів людини, якщо особа продає нелегальним **трансплантологам** свої органи орієнтовно буде коштувати: нирки (2 шт.) - до 4 500 000 гривень; печінка - до 3 300 000 гривень; жовчний міхур - до 26 000 гривень; серце - до 2 200 000 гривень; кістковий мозок – 550 000 гривень за грам; рогівка – 85 000 гривень. Це лише найпопулярніші «пропозиції», адже на чорному ринку з продажу органів людини продається абсолютно все, від крові до черепа [8].

Частиною 4 ст. 143 КК України передбачено кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю анатомічними матеріалами людини, санкція якої передбачає покарання у вигляді позбавлення волі до п'яти років. Суб'єктом незаконної торгівлі органами або тканинами людини може бути будь-яка особа, яка досягла 16 річного віку [5, 9].

Так, на думку вченої Г.В. Чеботарьової, до суб'єкта складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК України, слід відносити: по-перше, осіб, які пересадки органів або тканин не потребують, але купують їх для подальшого продажу; по-друге, осіб, які потребують донорського органу або тканини, але не хочуть стояти в черзі на трансплантацію відповідно до листа очікування; по-третє, самі донори, які погоджуються на вилучення у них органів або тканин для трансплантації за винагороду [10, с. 142]. Ми, у свою чергу, погоджуємось з позицією вченої та вважаємо, що суб'єктом складу злочину за ч. 4 ст. 143 КК України може бути як загальний так і спеціальний суб'єкт - це може бути донор, який погодився на вилучення у нього анатомічного матеріала за грошову винагороду, лікар, представник медичного персоналу, будь-яка особа, яка досягла 16 років, яка продає свої анатомічні матеріали людини або купує їх для

подальшого продажу. Загальним суб'єктом може бути і реципієнт, якщо особа не бажає чекати своє черги на проведення трансплантації усвідомлюючи, що своїми діями порушує закон і порядок проведення трансплантації вступає в злочинну змову з продавцем чи лікарем, медичним працівником або чорними трансплантологами, які займаються незаконним продажом анатомічних матеріалів людини та купує у них для подальшої трансплантації.

Характеризуючи суб'єкта аналізованого злочину, необхідно зауважити, що теоретично під дію норми, передбаченої ч. 4 ст. 143 КК України, мають потрапляти не лише покупці, але й продавців органів. Однак у Міністерстві внутрішніх справ України зазначають, що в діях осіб, які бажають продати «частини» свого тіла, складу злочину не вбачають. Національні правоохоронні органи не переслідують громадян, котрі продали або збираються продавати власні органи [11, с. 108].

Так, дійсно в Україні відсутня норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність за дії осіб, які продають свої анатомічні матеріали людини за грошову вигоду. В мережі інтернет безліч оголошень про продаж органів, а також і в соціальних мережах, на яких донори чи реципієнти мають можливість розміщувати свої оголошення, але законодавчо це не заборонено.

Розглянемо позитивний досвід Бельгії у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з незаконною трансплантацією. У даній країні було прийнято закон про покарання всіх сторін, що беруть участь у купівлі-продажу анатомічних матеріалів людини. Правопорушникам загрожує до 20 років позбавлення волі з штрафом в розмірі 1,2 мільйона євро. Оскільки людські органи мають економічну цінність, бельгійські закони надто суворі, щоб не допустити поширення торгівлі людьми. Це також відноситься до незаконних процедур пересадки органів і насильницького вилучення органів, коли органи незаконно вилучаються в осіб, які не виявили свою згоду [12].

Так, в Ірані торгівля органами вважається законною, донори, які є громадянами Ірану, підпадають під контрольованій державою «Пацієнти на діалізі та трансплантації». Асоціація» та дарує орган громадянину Ірану, асоціації дає людині медичне страхування та певну винагороду [13, с. 190] (переклад з турецької мови – *наш Ткач Ю.О.* с. 190).

У турецькому законодавстві торгівля органами та розміщення реклами про отримання органів або тканин за певну вигоду заборонена відповідно до ст. 91 Турецького кримінального права. У ст. 92 ТКП - (1) Враховуючи соціальні та економічні умови особи, яка продає свої органи або тканини, призначене їй покарання може бути пом'якшене або його можна скасувати [14]. (переклад з турецької мови – *наш Ткач Ю.О.*).

Наприклад у Польщі одним із важливих заходів запобігання злочинам, пов'язаним з незаконною трансплантацією є криміналізація реклами з таким контентом, що суперечить положенням місцевого Закону про трансплантацію (платний продаж або придбання органів для трансплантації), яка розповсюджуються в Інтернеті. За розміщення такої реклами в Польщі передбачено штраф, обмеження волі або тюремне ув'язнення на рік. Законодавче положення, що відрізняє це кримінальне правопорушення не

дозволяє розглядати повідомлення про намір купити чи продати органи як підготовку до вчинення акту торгівлі анатомічними матеріалами людини [15].

Проаналізувавши законодавство Бельгії, Польщі, Туреччини та Ірану, вважаємо, що з метою забезпечення конституційних прав людини, які полягають у захисті її життя та здоров'я, винні особи повинні нести кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю анатомічними матеріалами людини.

Водночас, з метою запобігання незаконної торгівлі анатомічними матеріалами людини необхідно на законодавчому рівні заборонити розміщення оголошень про продаж анатомічних матеріалів людини, внести зміни до КК України щодо незаконних дій осіб, які бажають продати свій орган, посилити контроль з боку правоохоронних органів, та враховувати досвід зарубіжних країн, міжнародні документи в рамках боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, торгівлею людьми та органами.

Підсумовуючи вищезазначене, на підставі системного аналізу міжнародного законодавства, пропонуємо внести зміни до КК України, а саме доповнити статтю КК України та викласти її в такій редакції:

1. Умисне розповсюдження інформації в мережі «Інтернет» особою про продаж своїх анатомічних матеріалів людини -,
карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Умисні дії особи, щодо незаконної торгівлі своїми анатомічними матеріалами людини, -
карається громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України: Закон України № 254 к/96-ВР від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 07.11.2022).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) ООН: Конвенція від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 07.11.2022).

3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми

4. Рада Європи. Конвенція від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення 07.11.2022).

5. Рішення № 557 Про план дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми. URL: <https://www.osce.org/ru/pc/15948> (дата звернення 07.11.2022).

6. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 07.11.2022).

7. Приміське життя? Торгівля органами людини – як українців купують «чорні транспантологи»: веб-сайт. URL: <http://primiske.com.ua/2020/11/26/торгівля-органами-людини-як-українц/> (дата звернення: 07.11.2022).

8. Факти? Скільки коштує людина: веб-сайт. URL: https://fakty.com.ua/vartist_nytku/ (дата звернення: 07.11.2022).

9. 20 хвилин? Скільки ви коштуєте на «чорному ринку»: веб-сайт. URL: <https://zt.20minut.ua/Zdorovya/skilki-vi-koshtuete-na-chornomu-rinku-11138169.html> (дата звернення: 07.11.2022).

10. Мего-Інфо-Юридичний портал №1? Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ТОМ 2. Стаття 143. Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: веб-сайт. URL: <http://mego.info/матеріал/стаття-143-порушення-встановленого-законом-порядку-трансплантації-органів-або-тканин-людини> (дата звернення: 07.11.2022).

11. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини і донорства крові: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08; ІДП НАН України. К., 2003. 219 с.

12. Дорош Л.В., Л.В. Потапенко. Незаконна торгівля органами або тканинами людини. Питання боротьби із злочинністю. Харків: Право, 2011. Вип. 21. С. 99-111.

13. Бельгія виступає проти незаконного обігу органів Китаї. URL: <https://www.imtj.com/news/belgium-stands-against-china-organ-trafficking/> (дата звернення: 13.11.2022).

14. Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açıdan İncelenmesi Özlem KOÇAK SÜREN. TBB Dergisi, Sayı 73, 2007. С. 174-195. URL: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-73-374> (дата звернення: 08.11.2022).

15. TÜRK CEZA KANUNU. Uyarı: Görüntülemekte olduğunuz Kanun, TBMM Genel Kurulunda kabul edildiği halidir. Varsa daha sonra yapılan değişiklikleri içermemektedir. Kanun No. 5237 Kabul Tarihi: 26.9.2004. URL: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (дата звернення: 08.11.2022).

16. Buczyński S. M, Snopek P. Aspekty kryminologiczne nielegalnego obrotu narządami, tkankami oraz komórkami ludzkimi (Criminological aspects of illicit trafficking in human organs, tissues and cells). *Hygeia Public Health*. 2013. № 49(2). P. 229–234. URL: <http://www.h-ph.pl/pdf/hyg-2014/hyg-2014-2-229.pdf> (дата звернення: 13.11.2022).

Ткаченко

Павло Ігорович,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

член Асоціації правників України

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОЇ ПОШИРЕНOSTІ
САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ**